

Ю. К. Семениченко,
к. е. н., доцент, докторант кафедри обліку в кредитних
і бюджетних установах та економічного аналізу,
ДВНЗ "Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана"

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДОЛОГІЇ СИСТЕМНОГО АНАЛІЗУ ДЛЯ УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

В статті досліджуються нові підходи до побудови методології аналізу банківської діяльності. Обґрунтовано використання системної методології для вирішення ключових завдань управління банком. Розроблена структура системного аналізу банківської діяльності та здійснена характеристика її складових.

In the article the new going is investigated near the construction of methodology of analysis of bank activity. The use of system methodology is grounded for the decision of key tasks of management a bank. The structure of the system analysis of bank activity is developed and description of its constituents is carried out.

Ключові слова: економічний аналіз, методологія, управління, функції управління, банк, банківські операції, система, системний аналіз.

Keywords: economic analysis, methodology, management, management functions, bank, bank operations, system, the system analysis.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Необхідність пошуку нових підходів до методології економічного аналізу обумовлена зростаючою потребою рішення складних задач, що виникають в умовах світової економічної глобалізації, розвитку сучасної техніки і банківських технологій, зростанням можливості виникнення фінансових криз та різкої зміни потреб ринків. Це визначає актуальність і практичну потребу своєчасного передбачення економічної ситуації та поведінки ринкових суб'єктів, а також прогнозування. Важливе значення набуває створення та використання методології системного аналізу для формування та багатокритеріального оцінювання ефективних альтернатив складних рішень і стратегій управління в різних сферах практичної діяльності людини, в тому числі в банківській сфері.

Такий підхід має важливе значення в задачах середньострокового та довгострокового кількісного та якісного прогнозування процесів у банківській сфері. Особливо треба виділити завдання технологічного передбачення, тому що банківська сфера найбільш підпорядкована впливу нових технологій. Рішення цих задач визначають або спроможність своєчасного реагування на розвиток технологій, або без-

надійне відставання від світового ринку банківських технологій. Успіх у рішенні подібних задач, за словами відомого в Україні академіка Згуровського М.З. [1, с.3], суттєво залежить від вміння аналітиків і менеджерів раціонально використовувати сучасні можливості системної методології, евристичних прийомів та експертних процедур, досягнень теоретичних і прикладних дисциплін.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ПУБЛІКАЦІЙ ТА ДОСЛІДЖЕНЬ

Теоретичне обґрунтування та практичне використання системної методології в економіці, зокрема, в банківській сфері, зв'язано із суттєвими труднощами. В публікаціях різних авторів, що присвячені системним дослідженням, знаходяться не лише різні трактування базових понять системності, але й малий обсяг професійного інструментарію, прикладів застосування, теоретичних положень за галузями наук та методичних рекомендацій.

Незважаючи на вагомий досвід дослідження в галузі методології економічного аналізу та методології загального системного аналізу, небагато вчених приділяли свою увагу розбудові системного аналізу в сфері економіки. Багато науковців, у тому числі банкі-

вських аналітиків, стверджують, що системний аналіз неможливо використати для банківської діяльності. Цей привілей належить до кібернетики, тобто до галузі інформаційних систем в економіці. Ці недоліки також поглиблюються відсутністю викладу системної методології з позиції цілісного, багатofакторного розуміння властивостей та особливостей прикладних завдань у сфері банківського бізнесу.

Треба зазначити, що кібернетика як наука займається вивченням систем вільної форми, котрі спроможні сприймати та обробляти інформацію, використовуючи її для управління і регулювання процесів, що відбуваються [2, с. 46]. Тому використання кібернетики в економіці та управлінні дає можливість змоделювати діяльність об'єктів фінансово-кредитної системи наближено до практики. Отже, системний аналіз або кібернетика дозволяє по-новому розглянути зв'язки та способи зв'язків між елементами системи, способи їх побудови та функціонування.

Особливо важливим на сьогоднішній день стає здійснення системного аналізу банківської діяльності. Забезпечуючи управління банком інструментами системного аналізу, сучасна наука дає можливість створити механізм системного передбачення змін у банківській діяльності. Цей механізм дасть можливість управляти кризовими явищами як всередині банку, так і зовні, на рівні системи I порядку — всієї банківської системи.

Методологію фінансово-економічного аналізу вивчали такі вітчизняні та зарубіжні вчені як В.В. Ковалев, М.І. Баканов та А.Д. Шеремет, А.Я. Усачев, С.Д. Головнін, М.Р. Ковбасюк, Г.А. Краюхін, М.Г. Чумаченко, В.М. Івахненко, М.І. Горбатов, І.М. Парасій-Вергуненко та інші. Зокрема досконало досліджені завдання та напрями економічного аналізу. В становленні і розвитку ідей системності та системного мислення мають велике значення фундаментальні праці В.І. Вернадського [3], А.А. Богданова [4], А. фон Бергаламфі [5], Н. Вінера та Т. Котарбінського. Створення теорії системного аналізу і системної методології присвячені праці К. Боулдінга, Дж. Клїра, М. Месаровича, Т. Сааті, А. Холла, А.М. Вавілова, М.З. Згуровського, А.Л. Мінца та багато інших. Теорію системного економічного аналізу розроблювали науковці Погостинські — Н.Н. та Ю.А. [6]. Але жоден науковець не застосував теорію системи до аналізу банківської діяльності, який є дуже важливим напрямом наукового дослідження.

МЕТА СТАТТІ

Виходячи з проведеної критичної оцінки літературних джерел, фундаментальних праць науковців — теоретиків та практиків економічного та системного аналізу, метою статті є: 1) обґрунтування дослідження банку і його діяльності як системи, та аналізу діяльності одночасно як елемента системи банку та самостійної підсистеми; 2) розробка системної методології аналізу банківської діяльності для прийняття ефективних управлінських рішень.

Рис. 1. Система аналізу банківської діяльності в ієрархії систем більшого масштабу

ОБГРУНТУВАННЯ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Стверджуємо, що банк — це унікальна складна система, яка потребує вивчення і удосконалення. Функції і призначення банків змінювалися із їх виникненням у V сторіччі до нашої ери і продовжують змінюватися до сих пір, на що впливає безліч різних факторів. Від факторів впливу економічного середовища до зміни потреб суб'єктів фінансово-кредитного ринку — населення та суб'єктів господарювання. З однієї сторони банки — це розрахунково-платіжний центр фінансової системи, можна назвати новим терміном — "найважливіший елемент надсистеми". Вони змінюють технології роботи із грошовими коштами, просують впе-

ред науку, і всі суб'єкти залежать від їхніх можливостей як посередників у платежах. Але банки в той же час стають тягарем для функціонування "надсистеми" в часи фінансових криз, криз неплатежів, коли паніка серед клієнтів та паніка на світових ринках капіталів зводять нанівець усі надбання банківської системи за роки її існування.

Виділимо систему аналізу банківської діяльності в середині більших за масштабом об'єктів. Поділ об'єктів на системи, як правило, відносне. Кожна система, в тому числі і система аналізу банківської діяльності, може бути представлена як елемент системи більшого масштабу. Як бачимо з рис.1, система аналізу є одним із елементів системи II порядку — системи конкрет-

ного банку II рівня. В свою чергу, конкретний банк є підсистемою системи I рівня — всієї банківської системи. І нарешті, банківська система є підпорядкованою надсистемі — фінансово-кредитній системі України.

Проте аналіз банківської діяльності є не тільки елементом конкретного банку, але й власною системою, яка має власні елементи. У відповідності із цим підходом банк як організація та аналіз як процес розглядається як система — деяка цілісність, що складається із взаємозалежних частин, кожна з яких має свою вагу в характеристиці цілого. Аналіз, безперечно, є складною системою, що формується під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів, принципів, умов та підходів. Всі елементи системи аналізу повинні бути взаємопов'язані як за вертикаллю, так і за горизонталлю.

Функціонування аналізу банківської діяльності як цілісної системи забезпечується встановленням і реалізацією зв'язків між елементами. При системному розгляді такого об'єкта як аналіз, тобто процесу, під зв'язком розуміють переміщення інформації від місця її створення до місця її споживання (використання). Наявність залежності між елементами також трактується як зв'язок між ними.

При системному дослідженні під конструктивним визначенням об'єкту аналізу як процесу розуміють опис його системних характеристик, таких як функція (місія аналізу), вхід, процесор та вихід. Економічний аналіз — одна з найважливіших функцій управління. Хоча деякі науковці не включають аналіз у склад управлінського процесу [7]. Тому місію аналізу необхідно досліджувати, виходячи із його цілей і задач, його важливої ролі в управлінні, зокрема, системою банку.

Використовуючи метод графічного моделювання представимо розширену схему, яка буде характеризувати роль економічного аналізу в загальному управлінні банківською діяльністю (див. рис.2). Серед складових процесу управління, а це планування, організація, мотивація, аналіз і контроль, на наш погляд, аналіз повинен займати центральне місце, особливо при управлінні банківською діяльністю. Розглядаючи управління як процес прийняття рішень, у ньому виділяють такі етапи, як 1) виявлення і формулювання проблеми, 2) збір та систематизація інформації для вирішення проблеми, 3) постановку задачі для менеджера, 4) вибір методу рішення, 5) прийняття рішення, 6) реалізація і контроль рішення.

Перші три, а також шостий етап, передбачають аналітичну діяльність. Роль суб'єктів аналізу полягає в інформаційно-аналітичній підтримці управлінських рішень. Здійснення аналізу та прийняття на основі його результатів управлінського рішення на підприємствах, як правило відноситься, до компетенції різних осіб. У банках можливі два варіанти прийняття рішень на основі аналітичної інформації: 1) аналіз здійснюється в підрозділах; управлінські рішення приймаються на рівні Департаментів (управлінь) та Правління банку; 2) аналіз здійснюється в усіх підрозділах, керівниками Департаментів, Правлінням банку; управлінські рішення приймаються на рівні Департаментів

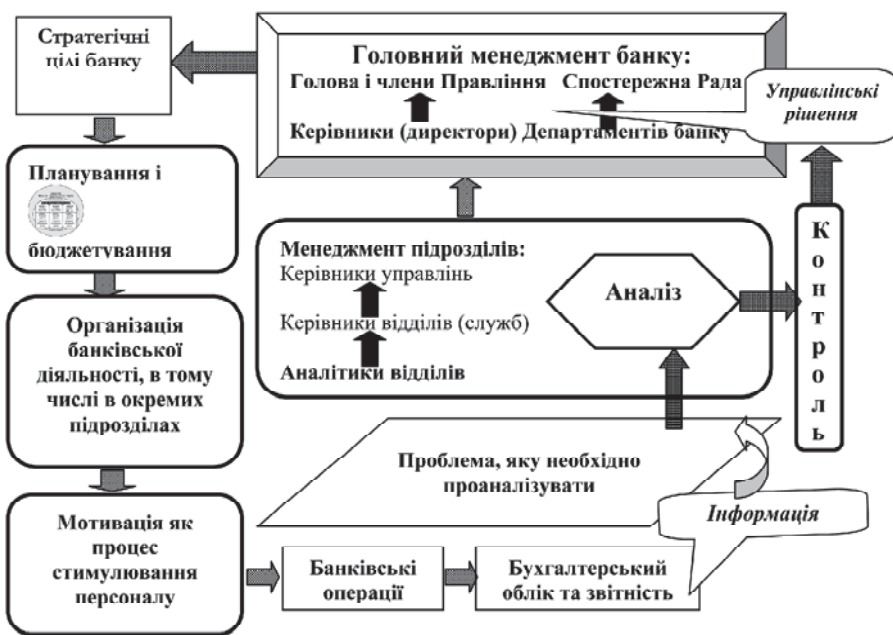

Рис.2. Схема прийняття і реалізації управлінських рішень у банку за допомогою аналізу

(управління) та Правління банку, але включаючи також керівників відділів. Таким чином, у практичній діяльності багатьох банків аналітичні функції виконують не тільки спеціалісти відділів окремих Управлінь, але й Правління банку, директори Департаментів.

У системному аналізі виділяють: методологію, алгоритм дії та практичну реалізацію. Методологія включає визначення понять, що використовуються, і принципи системного підходу [8, с. 56]. Принципи системності припускають розгляд процесу аналізу як економічної системи дії, що має специфічні, властиві тільки їй, особливості.

Розглянемо коротко структуру системного аналізу банківської діяльності (рис. 3).

Місія аналізу — це основна мета аналізу банківської діяльності. Також її можна виразити як причина здійснення аналізу. Всі інші цілі або завдання виробляються для здійснення цієї місії. Також доцільно розглядати місію аналізу як роль, яку вона відіграє в управлінні (див. рис. 2). Крім того вироблені на основі місії завдання служать як критерії для всього наступного процесу прийняття рішень. Якщо менеджер банку не знає, яка основна мета аналізу відповідних операцій або процесів банку, то в них не буде логічної точки відліку для вибору найкращого альтернативного рішення. Місія деталізує організацію аналізу в банках та забезпечує напрямки й орієнтири для визначення завдань аналізу на різних рівнях підпорядкованості.

Вхід характеризується як комплекс об'єктів аналізу та предмету аналізу. Об'єктами аналізу назвемо елементи системи банку або процеси, властивості яких необхідно виявити та дослідити. Це економічні показники, явища, індикатори, відносини між персоналом та операції банку. А предметом аналізу є властивості або параметри об'єктів, що досліджуються в банку.

Процесором є забезпечення відображення предмету аналізу в числові, графічні результати та їх тлумачення. Процесор системи аналізу банківської діяльності включає методологію й організацію аналізу (впорядкованість), інформаційно-технічне забезпечення аналізу (оснащення) та суб'єктивний аналіз як фактора впливу на всю його систему.

Методологія й організація аналізу включає принципи економічного аналізу, функції аналізу, етапи аналітичної роботи, а також методику аналізу в частині методів і прийомів аналізу та процедур аналізу (послідовність проведення всіх операцій). Аналітичні процедури включають вибір або конструювання вимірників, вибір або конструювання аналітичних моделей, вибір або розробку методів розрахунку, вибір або розробку методів порівнянь, вибір бази порівнянь [6, с. 29].

До оснащення або інформаційно-технічного забезпечення аналізу належить технологічна інфраструктура та технології обслуговування клієнтів у банку, зовнішня та внутрішня інформація, принципи моделювання, розробка аналітичних моделей здійснення банківських операцій та сценарні підходи (імітація аналітичного процесу на прикладі операцій, що відбулися раніше).

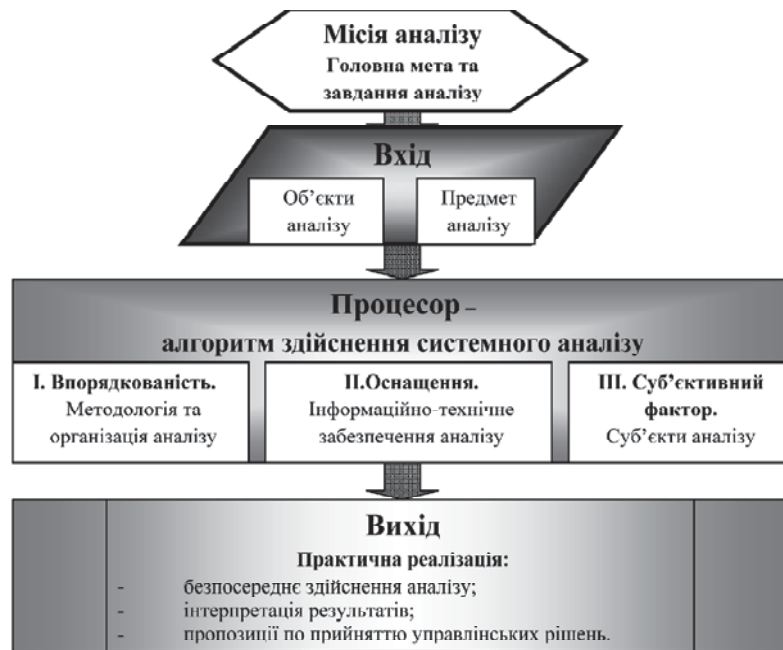

Рис. 3. Структура системного аналізу банківської діяльності

Моделями є складні конструкції з показників. Показники (вимірники) в цьому випадку виступають засобом агрегування, звертання і порівняння індикаторів як величин, що безпосередньо вимірюють. Наступний рівень системного аналізу — це математичне моделювання.

Інформаційно-аналітичне забезпечення економічного аналізу діяльності банку другого рівня становить систему зовнішньої і внутрішньої інформації. Суб'єктивним фактором є виконавці та споживачі аналітичної інформації, а також відносини між ними в процесі вироблення, обробки, передачі та використання цієї інформації. В банках виконавці аналізу діляться на працівників різних підрозділів, які збирають аналітичну інформацію і групують її; керівників відповідних підрозділів філії та Головного банку, які формують звіти та висновки за операціями; працівників Департаменту економічного аналізу, які забезпечують комплексний економічний аналіз діяльності банку та дотримання вимог НБУ в частині основних показників фінансового стану, створюють систему оцінки, моніторингу та прогнозування основних показників банківської діяльності. Споживачами результатів аналізу є менеджмент вищого та нижчої ланки рівня; науковці; потенційні та наявні клієнти, інвестори, засновники або акціонери банку; інші зацікавлені особи в межах режиму доступу до даної інформації.

Виходом є безпосередньо економічний аналіз як процес, а точніше, практична реалізація функцій процесора. Результатом аналізу є отримані числові дані, абсолютні величини, графічні моделі, висновки. До цих елементів необхідно додати економічну інтерпретацію. Це тлумачення, роз'яснення змісту отриманих даних, розкриття змісту аналітичної моделі через ознаки, властивості та відносини об'єктів реальної дійсності.

Системний аналіз закінчується формуванням пропозицій з прийняття управлінських рішень, які подають ана-

літики різних підрозділів банку до системи головного менеджменту.

ВИСНОВКИ

У цій статті обґрунтована доцільність дослідження функціонування банку як системи, а оцінку його діяльності як системного аналізу. В тому числі доведено, що аналіз є не тільки елементом системи банку, але й самостійною підсистемою. Методологію аналізу банківської діяльності, таким чином, можна представити як методологію системного аналізу. При цьому виникає необхідність становлення і розвитку системного аналізу як методології рішень з управління банківською діяльністю.

Література:

1. Згуровский М.З. Системный анализ. Проблемы, методология, приложения / М.З. Згуровский, Н.А. Панкратова. — К.: Наукова думка, 2005. — 744 с.
2. Ладыко И.Ю. Общий менеджмент. Учебн. пособие / И.Ю. Ладыко, В.Г. Сумцов. — Луганск: Изд-во Восточноукраинского нац. университет. имени Владимира Даля, 2004. — 282 с.
3. Вернадский В.И. Учение о биосфере и ее постепенном переходе в ноосферу / В.И. Вернадский. — [Изд. 3-е]. — М.: Наука, 1978. — 125 с.
4. Богданов А.А. Всеобщая организационная наука, или тектология / А.А. Богданов. — Т.1-3. — М.:1913-1929.
5. Берталанди Л. фон. Общая теория систем / Л. фон Берталанди. — [Изд. 2-е]. — М.: Мир, 1960. — 328 с.
6. Погостинская Н.Н. Системный анализ финансовой отчетности: Учебн. пособие / Н.Н. Погостинская, Ю.А. Погостинский. — СПб.: Изд-во Михайлова В.А., 1999. — 96 с.
7. Немцов В.Д. Стратегический менеджмент: Навч. посібн. / В.Д. Немцов, Л.Є. Довгань. — К.: "Експрес-Поліграф", 2001. — 560 с.
8. Сумцов В.Г. Стратегічне управління підприємницькою діяльністю: Навч. посібн. / В.Г. Сумцов, П.Ю. Петров. — Луганськ: Видавництво Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, 2004. — 448 с.